

Bera.

Spisal dr. Rudolf pl. Andrejka, c. kr. okrajni komisar.

Maioktera snov upravnega prava je praktiku tako zoprna, v maiokteri vlada tako nesoglasje mnenj ter manjka trdne podlage pri postopanju kakor v zadevah, ki se tičejo ugotovitve, izterjanja ali razdelitve obstoječe bere ali kolekture.

Gotovo bode v korist upravnih oblastev kakor tudi prizadetih strank, da se snov enkrat razpredeli in razjasni ter se ji ugotovi vsaj v glavnih potezah enotno postopanje.

Svest sem si državnega dela; zato pa prosim kolege pravnike, naj blagohotno uvažujejo, da je ledina, ki jo orjem, tako v slovenski kakor tudi v nemški in v vseh drugih pravnih literaturah popolnoma neobdelana. Razun par razsodb upravnega sodišča in nekaj malih opomb v Mayrhoferjevem delu »Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst« ni o beri, saj kolikor meni dozda znano, nikjer najti nobenega članka ali razprave. Prosim torej vse one, ki bi v tem pogledu kaj več vedeli, da me blagohotno na to opozore, ker le tako bode mogoče zanesti v to temno snov malo več luči.

V tej razpravi skušam pregledno in sicer kronologično sestaviti vse zakone in predpise, ki pridejo v poštev pri postopanju o beri, in sicer o že obstoječi beri.

Postopanje pri odkupu bere je v številnih (deželnih) zakonih in izvršilnih naredbah, ki so jim sledile dokaj trdno urejeno. V tem pogledu si pridržujem posebno razpravo; vendar pa hočem za pričujoče raziskavanje te zakone in naredbe navesti, da imam tako vse predpise o beri pregledno zbrane, in ker je mogoče, da se bode pokazala potreba, ob pomanjkanju drugih določb, uporabljati analogno določbe o odkupu bere za postopanje glede obstoječe bere.

1. Zakoni in izvršilne naredbe glede odkupa bere.

Kranjsko: Deželni zakon z dne 13. junija 1882, dež. zak. štev. 1 ex 1886, zakon z dne 25. januarja 1896, dež. zak. štev. 8; izvršilna naredba z dne 28. novembra 1886, drž. zak. štev. 25

(noveliranje zakona, sklenjeno v VI. seji deželnega zbora kranjskega dne 7. februarja 1912, še ni dobilo najvišje sankcije).

Koroško: Deželni zakon z dne 12. novembra 1871, dež. zak. št. 9 ex 1872; izvršilna nareba z dne 12. junija 1872, dež. zak. št. 15.

Štajersko: Deželni zakon z dne 18. julija 1871, dež. zak. št. 32 ex 1872; izvršilni naredbi z dne 13. oktobra 1872, dež. zak. št. 33, in z dne 8. novembra 1872, dež. zak. št. 39; deželni zakon z dne 6. julija 1875, dež. zak. št. 37.

Istra: Deželni zakon z dne 3. oktobra 1874, dež. zak. št. 22 (velja le za istrske otoke, ki so pod škofijo na Krku).

II. Zakoni in naredbe glede obstoječe bere.

V sledečem hočem navesti vse meni znane zakone in naredbe, ki govore o postopanju glede že obstoječe bere:

Historičen postanek bere ali kolekture je tesno zvezan s fevdalnim graščinskim gospodarstvom, oziroma z večinoma naturalnim kmetским gospodarstvom srednjega veka, ko je kmet dajal svoje davščine ne v denarju, ampak v prirodninah lastnega pridelka.

Ko pa je leta 1848. vedno bolj prodirajoče denarno gospodarstvo podrlo temelje srednjeveškega gospodarstva, so se skoraj vse neizpremenljive davščine odpravile s cesarskimi patenti z dne 7. septembra 1848 (zb. pol. zak. zvez. 76, št. 112, str. 285), in z dne 4. marca 1849, drž. zak. št. 152, oziroma se je odredila odveza vseh na zemljiščih bremenečih davščin.

Važno in zanimivo je dejstvo, da se bera po teh zakonih ni odpravila, kar se je v njih izrecno poudarjalo.

V §-u 6. ravnokar navedenega cesarskega patenta z dne 4. marca 1849, drž. zak. št. 152, je namreč določeno to-le:

»Dajatve v prirodninah, ki se ne dajejo po desetinskem pravu kakor alikvoten del zemljskih pridelkov, temveč kakor neizpremenljive davščine za cerkev, šole in župnije, se po zakonu z dne 7. septembra 1848 niso odpravile; pač pa naj se tudi te dajatve odkupijo.«

Za dodatek in v pojasnilo k tej določbi je izšla dne 2. februarja 1850, drž. zak. št. 42, ministrska naredba, ki izrecno določa:

»da ni moči onih davščin v prirodninah, ki se niso po desetinskem pravu kakor alikvoten del zemljiških pridelkov v prirodninah, temveč kakor neizpremenljiva davščina za cerkve, šole, župnije ali za druge občinske namene dajale, in katere niso bile po zakonu z dne 7. septembra 1848 odpravljene, temveč so po §-u 6., patenta z dne 4. marca 1849, odkupljene, uradoma, ampak le tedaj odkupiti, kadar zahteva odkup bodisi upravičeni prejemnik, bodisi občina, kateri pripadajo zavezanci, ali v slučaju, da so zavezanci od občinske zveze neodvisni, večina teh zavezancev. Dokler se pa te dajatve ne odkupijo, jih je še dalje redno dajati; skrbeti pa mora za izterjanje teh dajatev, če se o pravem času ne dado ali celo odrečejo, v to pristojni glavar po zakonih, ki so doslej še veljavni.¹⁾

Tri leta pozneje je izšla cesarska naredba z dne 20. aprila 1854, drž. zak. št. 96, ki ima poleg določeb za postopanje pri vseh zaostalih javnih davščinah še posebne določbe glede onih dajatev, katerim je tudi prištevati bera. Te določbe se glase doslovno:

»Praviloma naložene in obstoječe novčne davščine, ki jih je v področju politične uprave v javne namene izterjati, n. pr. prispevki za cerkve, župnije in šole in dr., naj se na ukaz oblastev pobirajo po njih lastnih organih ali pa v imenu in po naročilu teh oblastev po občinskih organih.

Isto velja o prirodninskih davščinah, ki so jih doslej izterjaval za cerkve, župnije in šole politična oblastva, kadar se upravičencu pravica, jih dobivati, ne odreka, ali pa, kadar je ta pravica do prejema zavarovana, čeprav se izpodbija. Kadar se dajatev davščine oopolnoma ali deloma opusti ali odreče, je politična oblast upravičena, če neposreden ali po občinskih organih izvršen opomin ni pomagal, uporabljati ona izvršilna sredstva, ki veljajo za izterjavanje direktnih davkov sploh.«

Iz teh zakonov in ukazov se more glede bere torej kratko posneti nastopno:

¹⁾ Izmed teh se mi je posrečilo izslediti le dvorni dekret z dne 16. novembra 1816, št. 29.550 in pa gubernijsko naredbo štajerskega namestništva z dne 5. decembra 1827, št. 26.338 (prov. zb. zak. za Štaj. št. 203), po katerih bremeni bera kakor javnopravna dajatev kakor davek na zemljišču.

Dosedanja bera se mora tudi nadalje dajati; v zamudi se bera izterja potom političnega izvršila.

Toda zakon in praksa ščitita le one obstoječe bere, ki so praviloma naložene. Iz tega sledi, da nanovo nastale bere ne uživajo teh ugodnosti; kar se sme sklepati tudi iz tendence državnih osnovnih zakonov, po katerih se mora »vsaka, iz naslova razdeljene imovine na zemljiščih bremeneča davščina odkupiti ter se v bodoče sploh nobeno posestvo ne sme s tako neodkupljivo davščino nanovo obremeniti.« (Član 7 drž. osn. zakona z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142.)

Pravni obstoj bere kot cerkvene dajatve se je do danes v zakonodajstvu vedno priznal, kar sledi razen iz deželnih zakonov o odkupu bere v letih 1871. do 1886., tudi iz §-a 23. drž. zak. o vnanih razmerah katoliške cerkve z dne 7. majnika 1874, št. 51, ki modificira določbe cesarske naredbe z dne 20. aprila 1854, drž. zak. št. 96, v toliko, da določa v 1. odstavku:

»Za izterjanje dajatev ali drugih storitev za cerkvene namene, ki so se cerkvenim pripadnikom s privolitvijo vlade naložile, se pripušča politično zvršilo.«

Nadalje se je bera pripoznala kot redni del župnikovih dohodkov in torej kot še veljavna dajatev najprvo v provizornem zakonu o kongruisvetnega duhovništva z dne 19. aprila 1885, drž. zak. št. 47, ki navaja v §-u 3., točka I lit d., med dohodki dušnih pastirjev: »stalne rente in dotacije v denarju, denarni vrednosti in v prirodninah (slednje preračunjene po povprečnih cenah, odštevši 10% od kosmatega donosa kot stroške izterjanja.«

To določbo najdemo, nekoliko premenjeno, tudi v zakonu o kongruizacerkvene dostojanstvenike in kanonike na metropolitanskih in katedralskih kapitlih z dne 7. januarja 1894, št. 15, ki prišteva v §-u 4., točka I. lit. d, med dohodke: stalne rente in dotacije v denarju, denarni vrednosti in prirodninah (slednje preračunjene po lokalnih povprečnih cenah po odbitku 20% od kosmatega donosa kot stroškov izterjavanja).

Zakon z dne 19. septembra 1898, drž. zak. št. 176, s katerim sta razveljavljenja ravnokar omenjena zakona in uvedene enotne definitivne določbe o dotaciji katoliške duhov-

ščine, dušnega pastirstva, je prevzel zgoraj navedne določbe z malo premembo. Kot dohodke dušnega pastirja navaja v §-u 4. lit d: »stalne rente in dotacije v denarju, denarni vrednosti in prirodninah, slednje z odbitkom 20% od kosmatega donosa zaradi manje vrednosti in za stroške izterjevanja. Izjemoma se dovoli tudi za stroške izterjevanja rent iz razlogov primernosti primeren odbitek.«

Za izvršitev tega zakona je izšla dne 16. novembra 1898, drž. zak. št. 205 ministrska naredba, ki daje pojasnila k posameznim točkam tega zakona, tako tudi k §-u 4. lit. d):

»Donos od koristonosnih pravic (n. pr. pravice propinacije, drvarjenja, paše, ribarstva itd.) in od stalnih dotacij v prirodninah je napovedati po povprečni ceni zadnjih 6 let in izkazati z listinami (najemnimi pogodbami, izkazi o tržnih cenah in o cenitvah itd.), s katerimi se more potrditi od dušnega pastirja napovedani donos. Kadar je ta donos razviden iz glavnih knjig ali predpisov davčnega urada, je merodajen ondi naposled označeni donos; dotično potrdilo davčnega urada se mora priložiti napovedi.

Morebitne upravičene zahteve do odbitka pri donosu od rent v zmislu §-a 4. lit. d) navedenega zakona je v predalu »Opombe« primerno utemeljiti; le-te pa se morejo le tedaj upoštevati, kadar gre za potrebne in redno se ponavljajoče izterjevalne stroške, odvisne od posebnih okoliščin in krajevnih razmer.«

V predstojećih vrsticah sem podal kolikor mogoče natančno sestavo vseh zakonitih predpisov, ki se tičejo bere, v nastopnem delu razprave pa hočem na podlagi teh predpisov govoriti o postopanju pri izterjanju in pri razdelitvi obstoječe bere.

III. Kompetenca.

Predno preidem v natančnejše razmotrivanje o predmetu bere ter o postopanju v zadevah zaradi bere, treba je ugotoviti, katera oblastva so pristojna za reševanje zadev in sporov, nanašajočih se na bero.

V tem pogledu nam daje zakon z dne 7. maja 1854, drž. zak. št. 50 v §-u 55. sicer splošna, a dovolj jasna navodila:

»V sporih zaradi obveznosti do kake dajatve ali storitve razsojajo v rednem inštančnem postopanju upravná oblastva

tedaj, kadar se zahteva dajatev ali storitev na podlagi splošne pripadnosti k cerkveni občini, sodišča pa tedaj, kadar se taka dajatev ali storitev zahteva iz posebnega naslova.«

Na podlagi teh določb in vpoštevajoč dosedanja razsodila upravnega sodišča se more torej ugotoviti nastopno:

Vobče velja načelo, da temelji bera na pripadnosti k dotični cerkveni občini in da odločujejo v spornih zadevah zaradi bere po največ politična upravna oblastva (okrajno glavarstvo, deželna vlada, ministrstvo za uk in bogočastje). Toda to načelo o pristojnosti administrativnih oblastev se v zmislu novejših razsodb upravnega sodišča ne more vzdržati,¹⁾ dočim je v starejših odločbah to načelo še veljalo.²⁾ Nasprotno je treba v vsakem slučaju dejanske okolnosti, na kateri sloni sklep o pristojnosti političnih oblastev, tako n. pr. pripadnost k cerkveni občini ugotoviti, ali pa, če je izpodbijana, v administrativnem postopanju z dokazi podpreti; ne zadostuje, da se navajajo le dejstva in okolnosti, iz katerih se da domnevati farna zveza.³⁾ Taka dejstva, iz katerih se more z gotovostjo sklepati na cerkveno pripadnost, so n. pr.: če je bera namenjena vsakokratnemu župniku, dušnemu pastirju ali cerkvenemu organu (cerkovniku, organistu), ker je v tem slučaju pravica do bere označena ne po osebi, po individuvmu, ampak po funkciji, po pravilu; ker pa je ta funkcija bistven del cerkvene vezi, cerkvene zveze, se sme sklepati, da je tudi bera v tej cerkveni zvezi utemeljena.⁴⁾ Dejstvo, ki govori za cerkveno pripadnost, je tudi dano, kadar je oni, ki je dolžan bero dajati, s katerimkoli delom svojega posestva vžaran v dotično farno občino.⁵⁾

Sodišča so v zadevah glede bere le tedaj pristojna, kadar se dokaže, da dolžnost, bero dajati ne izvira iz pripadnosti k (farni) občini, ampak iz posebnega zasebnoprav-

¹⁾ Upr. sodišče 29. januarja 1910, št. 924, B. 7196 pt.

²⁾ Upr. sodišče 13. aprila 1887, št. 805, B. 3481; 3. februarja 1897, št. 587, B. 10.350; 27. marca 1897, št. 1789, B. 10.552.

³⁾ Upr. sodišče 30. junija 1892, št. 1804, B. 6705; 29. januarja 1910, št. 924, B. 7196 pt.

⁴⁾ Upr. sodišče 28. junija 1882, št. 1220, B. 1463.

⁵⁾ Upr. sodišče 13. aprila 1887, št. 805, B. 3481.

nega naslova (zasebne, na osebo vezane pogodbe, osebne obveznosti, oporoke, ustanove iz desetinskega prava¹⁾ i. t. d.).

Sodišča so n. pr. pristojna razsojati o realnemu bremenu podobni obveznosti posameznega posebej označenega posestnika, bodisi torej, da je zavezanec v njej osebno označen, bodisi, da je bera le enemu gotovemu upravičencu, ki je ravnotako osebno označen, določena.

Ako taka, iz posebnega naslova izvirajoča bera ni vpisana v zemljiški knjigi, je pravni naslednik v posestvu ni dolžan dajati. Tudi ga ne zadenejo pravne posledice prejšnjega priposestevanja, čeprav bi bil njegov prednik dajal bero več kot trideset let.²⁾

Samo po sebi se razume, da so sodišča v vseh onih slučajih pristojna, v katerih je obstoječa bera predmet zasebnega pravnega oparavila, n. pr. če je kdo prevzel bero drugega posestnika, bodisi začasno ali stalno ter se iz tega izcimi spor itd. v slučaju, če se n. pr. posestvo proda in razkosa, ter se v kupni pogodbi izrecno določi, naj ostane bere celega posestva na onem delu, kjer se nahaja hiša, kar se je preje dostikrat zgodilo.³⁾

Bera tudi tedaj ne temelji v javnem pravu, kadar jo ima dajati krajna občina kot taka, ne pa kot reprezentantka farne občine, ker taka dajatev potem ne izvira iz farne zveze. Utegnilo bi se misliti, da odločujejo, ker gre za zadevo avtonomne občine, avtonomna nadzorna oblastva, predvsem torej deželni odbor, toda temu ni tako, v teh zadevah ne odločuje nobena administrativna oblast, ampak le sodišče.

V sodno pristojnost je slednjič uvrstiti vse prostovoljne dajatve na beri.

Za pristojnost političnih administrativnih oblastev zahteva § 3. cesarske naredbe z dne 20. aprila 1854, drž. zak. št. 96, da je bera praviloma naložena, da torej ni odvisno od proste volje zadev-

¹⁾ Glasom dvornega dekreta z dne 9. marca 1815, zbirka polit. zakonov, zvezek 43, stran 130 so se desetinske davščine vedno prištevale med zasebne pravice.

²⁾ Vrh. sodišče: 3. avgusta 1872, št. 3248.

³⁾ Upravno sodišče: 4. novembra 1881, št. 1650, B. 1199; 10. oktobra 1899, št. 8061; 2. julija 1893, št. 2377, B. 7363; 6. junija 1910, št. 5791, B. 7494 pt.

nega posestnika, naj jo li daje ali ne. A ne samo naložena mora biti bera — ampak (seveda od l. 1874. dalje) v zmislu §-a 23, odst. 1. zakona z dne 7. maja 1874, drž. zak. št. 50 potrjena tudi od vlade. Tu pridemo na pojem takozvane fasijonirane bere, ki jo hočemo natančneje označiti, ko bode govor o predmetu bere. Za vprašanje pristojnosti velja torej, da pri prostovoljno dani beri politična upravna oblastva nimajo nobene ingerence, ker je vprašanje o taki dajatvi smatrati za notranjo cerkveno zadevo, katero v nespornih slučajih cerkveni organi samostojno upravljajo in urejajo, v spornih pa sodišča.¹⁾

Omeniti je še slučaj, da se zahteva bera na podlagi izrecne pogodbe ali drugega pisma, zavezne izjave itd., v kateri so se vsi tedanji »hišni posestniki fare« A. ali »vsi farani vasi B. itd. zavezali dajati za župnika, (kaplana, cerkovnika itd.) gotovo število mernikov pšenice, množino drv« itd. Na prvi pogled se zdi, da je dana sodna pristojnost, ker gre za pogodbo, oziroma pismo, torej za opravilo zasebnega prava. A ni gledati na obliko, ampak na dejstvo, kdo je bil tisti, ki je prevzel dolžnosti bere in iz katerega naslova se je prevzela. Gre le za to, ali se dajo te dajatve utemeljiti iz pravnega razmerja farne zveze ali ne. Če je pravno razmerje farne občine dano, potem so pristojna politična oblastva, pri čemur je merodajno, ali gre za bero posameznega farana ali cele vfarane občine, ali če temelji ta obveznost v zakonu ali pa v izrazu volje teh faranov, oziroma njih zastopnikov bodisi v obliki občinskega sklepa, pogodbe, obvezne izjave na podlagi formalne listine itd.²⁾ Če prevzame krajna občina take obveznosti imenom farne občine, oziroma faranov, so za rešitev spora pristojna politična oblastva, ker mora zastop krajne občine po ministrski naredbi z dne 31. decembra 1877, drž. zak. št. 5 ex 1878 tako dolgo zastopati katoliške farne občine, dokler se po §-u 37. zakona z dne 7. maja 1874, drž. zak. št. 50 ne uvedejo posebne farne občine. Torej velja to-le: Na pristojnost se je ozirati pri vsaki razpravi o beri uradoma.³⁾ Domneva načelne pristojnosti političnih oblastev ne velja več, ampak vedno je ugotoviti vse okoliščnosti, iz katerih se

¹⁾ Upr. sod. 7. februarja 1875, B. IX. 2398.

²⁾ Upr. sod. 18. decembra 1909, št. 10.051, B. 7089.

³⁾ Glej ravnokar citirano rzsodbo upravnega sodišča.

da upravičeno sklepati, ali izvira bera iz splošne pripadnosti k cerkveni občini ali iz posebnega (zasebnopravnega) naslova. **Pristojnost političnih oblastev** je predvsem dana, kadar je upravičen bero zahtevati cerkveni funkcionar ne glede na osebo, nasproti pa zavezan jo dajati oni, ki je označen po beri podvrženem, v fari ležečem posestvu, ali kadar jo daje cela farna občina (ne samo ena oseba). Pristojnost se sme domnevati, če je bera fasijonirana, to je od države v vsakoletnih napovedih dušnih pastirjev vračunjena med dohodke.

Sodna pristojnost je dana, če gre za bero, ki ne izvira iz farne zveze, ampak iz zasebnopravnega naslova; če gre za vprašanje, je-li bera prostovoljna ali pogojena, če je spor o tem, se je-li bera pri prodaji posestva prevzela v kupni pogodbi ali ne; če gre za bero, ki jo mora krajna občina kot taka dajati, in sploh vselej, kadar je bila bera predmet zasebnemu pravnemu opraviilu (cesija, kompenzacija, volilo itd.).

Ne zdi se mi dopustno, da bi se pri obstoječi beri smelo analogno uporabljati določbe §§-ov 19.—21. zakona o odkupu bere z dne 13. junija 1882, dež. zak. št. 25 ex 1886, ker je ta zakon posebne vrste, s posebnim postopanjem, ki se z načeli rednega postopanja prav nič ne ujema. Tudi bi se pri tej uporabi prišlo do zaključka, da bi morala, kadarkoli bi se pravica do dajatve izpodbijala, razsojati meritorno vedno sodišča, kar pa je v nasprotju z določbami §-a 55. zakona z dne 7. marca 1874, drž. zak. št. 50.

Iz pravosodne prakse.

A. Civilno pravo.

a) Slučaj izločitvene pravde (§ 37 izvrš. r.).

1. Tudi notarski zapis kupne pogodbe o premočninah z izročbeno izjavo (*constitutum possessorium*) ne izključuje navideznosti pravnega posla; — 2. v izločitveni pravdi je zavezanec-toženec upravičen, da ugovarja navideznost pravnega posla; v razmerju obeh pogodnikov pa ostane veljavnost navidezne pogodbe nedotaknjena; — 3. tožnik, ki v reviziji ni izpodbijal nedopustne ugotovitve glede